

що слідчими матеріалами було цілком доведено що Михайлов працював в денкінській контррозвідці а потім поступив на службу в Окружний военкомат. Наводились також і інші аргументи [6, арк. 140]. На цьому документі начальник Особливого відділу З. Кацнельсон розмашистим почерком написав резолюцію: «В виду обстановки фронту Михайлова і Клейна расстрелять. Шнейдера – взять с собой». Документ був підписаний в ніч з 28 на 29 квітня, коли більшовики вже пакували речі... Розстріл Михайлова і Клейна провели співробітники комендатури (в ЧК, а потім і в ГПУ–НКВД–МГБ–КГБ практикувалось, що саме вони виконують смертні вироки).

Довгий час про долю О. Анохіна громадськості нічого не було відомо, і він залишався не реабілітованим навіть в уже незалежній Україні. Лише в 1998 р. його справа була переглянута в прокуратурі України, 30 листопада 1998 р. Заступник генерального прокурора України, державний радник юстиції 3 класу Д. А. Ветоха підписав висновок про реабілітацію О. К. Анохіна згідно з ст.1 Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 р. [6, арк. 227].

Одним із завдань сучасної української історичної науки є повернення із забуття імен невинно репресованих людей. Думається, що маловивчена на сьогодні постать лікаря О. Анохіна повинна зайняти достойне місце в історії. Сподіваємося, «справа Анохіна» стане в нагоді дослідникам історії Києва початку ХХ століття.

Список використаних джерел

1. Бажан О., Данилюк Ю., Рубльов О. Історія під пресом ідеології // Зневажена Кліо: Зб. на пошану акад. НАН України П. Тронька / Ін-т історії України НАН України; Редкол.: Ю. Данилюк (голов. ред.) та ін. – К., 2005. – С.3–74.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: У 2-х т. – К.: Либідь: Військо України, 1994. – Кн.1. – 422 с.; Кн.2. – 428 с.
3. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.): Джерелознавче дослідження. – К., 1999. – 447 с.
4. Литвин Н. Політичний терор 1920–30-х років щодо інтелігенції України в ідеологічному обґрунтуванні партійно-радянськими лідерами // Вісник Київського славістичного університету. Серія: Історія. – К.: КСУ, 2005. – №20. – С.111–119.
5. Репресії в Україні. Бібліографічний покажчик / Упор. Є. Бабич, В. Патока. – К.: «Смолоскип», 2007. – 520 с.
6. ГДА СБУ. – Ф.6. – Спр.74605–фп.

References

1. Bazhan O., Danyluk Y., Rubliov O. Istoria pid presom ideologii // Znevazhena Klio: Zb. na poshanu akad. NAN Ukrainy P. Tron'ka / In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy; Redkol.: Y. Danyluk (golov. red) ta in. – K., 2005. – S.3–74.
2. Bilas I. Represyivno-karalna systema v Ukraini 1917–1953: suspilno-politychnyi ta istoryko-pravovyi analiz. U 2 t. – K.: Lybid: Viisko Ukrainy, 1994. – Kn.1. – 422 s; Kn.2. – 428 s.
3. Bilokin S. Masovyi terror yak zasib derzhavnogo upravlinnya v SSSR (1917–1941 rr.): Dzhereloznavche doslidzhennya. – K., 1999. – 447 s.
4. Lytvyn M. Politychnyi terror 1920–1930-h rr. shchodo inteligentsii Ukrainy v ideologichnomu obgruntuvanni partiino-radyans'kymy lideramy // Visnyk Kyivskogo slavistychnogo universytetu. Seria: istoria. – K.: KSU, 2005. – №20. – S.111–119.
5. Represii v Ukraini. Bibliografichnyi pokazhchik / Upor. Ye. Babych, V. Patoka. – K.: «Smoloskyp», 2007. – 520 s.
6. GDA SBU. – F.6. – Spr.74605–fp.

Nikolaeva N. B., Ph.D. in Historical Sciences, Research Officer at the Faculty of History of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), natalienik8@gmail.com

The life way of the doctor and lecturer Alexandr Anokhin

The biography of the doctor, lecturer and public figure Alexandr Anokhin, his life and his activity are analyzed in this article. The causes of his arrest and security officers' negative attitude towards representatives of Ukrainian intelligentsia and education in 1920. The fate of the doctor and lecturer Alexandr Anokhin was quite typical for those arrested in 1920. The Secret Service officers accused him of counterrevolutionary espionage in favor of Denikin. The objective of this article is to analyze the causes and circumstances of the arrest of the doctor and professor Alexandr Anokhin, conducted in 1920, and also to follow the fate of this lecturer. In the same year, when O. Anokhin was arrested, he died in a Chekhist's prison at the age of 37. O. Anokhin was rehabilitated already in independent Ukraine in 1998. One of the purposes of Ukrainian modern historical science is to return from the oblivion the names of innocent repressed people, regardless of their political views or party affiliation.

Keywords: political repressions, arrests, teachers, doctors, VUChK, archival criminal case.

* * *

УДК 008+[021+930.25+069]:004+341.16:001

Рибачок О. М.,
здобувач, Інститут архівознавства
Національної бібліотеки України
ім. В. І. Вернадського (Україна, Київ),
rubachokoleg@ukr.net

Діяльність ЮНЕСКО в галузі розвитку міжнародних проєктів цифрової документальної спадщини

Розкрито питання діяльності ЮНЕСКО – провідного лідера у міжнародній культурній діяльності в частині цифрової спадщини. Відзначено, що важливою функцією ЮНЕСКО є її нормотворча діяльність, яка регулює міжнародну діяльність у сферах освіти, науки, комунікації, обміну та збереження культурних цінностей усього людства. Розглянуто передумови, що сприяли створенню концептуально-методичних засад міжнародного співробітництва та партнерства в галузі цифрової культури. Наголошено, що ЮНЕСКО відіграло особливу роль у розробці методології та створенні міжнародних цифрових ресурсів у зв'язку із переходом суспільства до електронної та цифрової культури, а також розробки правил і програмних продуктів та їхнього розвитку. Констатовано, що велика увага ЮНЕСКО спрямована на інтеграцію діяльності установ культури – архівів, музеїв, бібліотек, позитивним наслідком якої є утворення якісно нових, охоплюючих усі види та типи історичних документів, міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів документальної спадщини людства.

Ключові слова: цифрова культура, ЮНЕСКО, інтегровані міжнародні цифрові ресурси, документальна спадщина.

Розгляд сучасного стану розвитку цифрових ресурсів документальної спадщини у світі та в Україні неможливий без спеціальної акцентуації на видатній ролі ЮНЕСКО в міжнародному визначенні понять культурних цінностей та культурної спадщини, питаннях охорони культури та розвитку її цифрових ресурсів.

Діяльність ЮНЕСКО в галузі культури охоплює такі сфери: збереження та відродження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини; розвиток місцевості; сприяння розвитку сучасних культур; сприяння поверненню втрачених культурних цінностей країнам їхнього походження; поширення книг і читання шляхом сприяння розвитку книговидавничої справи; розвиток індустрії культури та розробка політики в галузі культури; захист авторських і суміжних прав; аналіз взаємозв'язку між культурою та розвитком, врахування культурного фактора у розвитку суспільства; розвиток культурного плюралізму та міжкультурного діалогу, тощо [1].

Метою публікації є висвітлення особливого значення ЮНЕСКО у розробці методології та створення міжнародних цифрових ресурсів документальних пам'яток та історичних джерел як ґрунтовної джерельної бази історико-культурних досліджень та джерел національної та світової пам'яті людства.

Історія діяльності ЮНЕСКО у аспектах визначення феномена культури та понятійного апарату пригортала увагу переважно правознавців, які встановлювали визначення поняття культурних цінностей та культурної спадщини, ролі міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, ІФЛІА та МРА, у розробці правових засад понятійного апарату та ціннісної оцінки культурної спадщини, її охорони. Серед таких фахівців – В. І. Акуленко, Ю. Д. Древаль, Т. Каткова, О. Р. Копієвська, С. І. Кот, С. Ю. Кузьменков, В. В. Литовченко, І. Ю. Слюсаренко, Г. М. Шаповалова, Ю. С. Шемшученко та інші. Основний список зазначених праць станом на 2015 р. представлений у монографії В. І. Акуленка [2, с. 567–599]. У цих студіях аналізується законодавча база, що напрацьовувалася ЮНЕСКО як провідним лідером у міжнародній культурній діяльності, та вітчизняна законодавча база в галузі культурних цінностей та національної культурної спадщини, аспекти її охорони в законодавстві та культурній діяльності, класифікація на рухомі та нерухомі, історико-культурні та природні культурні цінності; також висвітлена думка про культурну спадщину як сукупність усіх матеріальних і духовних культурних досягнень суспільства, його історичний досвід, соціальний капітал в арсеналі національної пам'яті [3].

Разом з тим, діяльність ЮНЕСКО в галузі цифрової спадщини поки не знайшла комплексного висвітлення.

Загальновизнаною є інтеграційна діяльність ЮНЕСКО як провідного центру міжнародного діалогу між експертами та інтелектуальними колами, спрямована на розробку спільного розуміння розвитку культури, діяльності культурних закладів, архівів, бібліотек, музеїв та інших інститутів пам'яті. Важливою функцією ЮНЕСКО є її нормотворча діяльність та узгодження правових аспектів діяльності різних країн у галузі її директивних функцій, в тому числі в галузі культури, діяльності бібліотек, архівів, музеїв, інформаційних центрів. Організацією розроблено 22 міжнародні конвенції та багатосторонні договори, а також 34 рекомендації і декларації, що регулюють міжнародну діяльність у сферах освіти, науки, комунікації, обміну та збереження культурних цінностей [4; 5].

Велику інформаційну значимість має портал ЮНЕСКО, який дозволяє повністю представити ту багатофункціональну діяльність, що її виконують ЮНЕСКО та її представництва, ознайомитися з усіма офіційними документами, які вона продукує, а також організувати зв'язок між архівними бібліотечними та музейними товариствами та установами [6].

Починаючи від 90-х років ХХ ст. спеціальна увага ЮНЕСКО приділена концептуальним засадам охорони культурної спадщини в епоху глобалізації, збереженості документальної спадщини, концепції цифрової культури та документальної цифрової спадщини.

Передумови, що підготували активну діяльність ЮНЕСКО в цій галузі, пов'язані із спеціальною увагою до встановлення особливого статусу культури впродовж

усього її існування, але особлива віха – стратегія на збереженість культурної спадщини, оголошена в Декларації Всесвітньої конференції в Мехіко з політики у сфері культури (1982). Вона була присвячена політиці в сфері культури, де визначилися основні складові поняття «культура» та політика в цій сфері, що ставила за мету ефективний внесок у справу зближення народів і досягнення взаєморозуміння між людьми через розвиток культури і культурної діяльності. У Декларації подавалося широке розуміння культури і розкривалися її складові частини з урахуванням різних загальних та спеціальних підходів до її визначення. Культура розглядалася як сукупність яскраво виражених рис, духовних і матеріальних, інтелектуальних і емоційних, які характеризують суспільство або соціальну групу. Вважалося, що культура охоплює, крім мистецтва й літератури, спосіб життя, основні права людини, системи цінностей, традиції та віри. Крім того, визнавалося, що культура – це здатність людини мислити, аналізувати себе і своє оточення [7].

До Декларації включено окремий розділ «Культурна спадщина», в якому роз'яснюється її зміст як творчості, що відбиває особливості мистецтва народу і включає твори його художників, архітекторів, музикантів, письменників, учених, доробок майстрів народної творчості та всю сукупність цінностей, які становлять сенс існування людини. Вона охоплює як матеріальні, так і нематеріальні витвори. До культурної спадщини належать також історичні місця й пам'ятки, література, твори мистецтва, архіви та бібліотеки. Відтоді створення ресурсів, що документували б в електронному вигляді факти культури стало одним з перспективних напрямів діяльності ЮНЕСКО.

Стрімкий розвиток інформаційних цифрових технологій викликав розгортання великих проєктів документальних ресурсів національного та міжнародного характеру. Виокремлюються два етапи у створенні та формуванні цифрових ресурсів за ініціативою ЮНЕСКО та професійних міжнародних організацій.

Перший етап датується 1992–2002 рр. Прийнята в 1992 р. за сприяння ЮНЕСКО фундаментальна програма «Пам'ять світу» [8] спрямована на реєстрацію та збереження документальної спадщини, формує список всесвітньої спадщини та стала базою й відправним пунктом для розгортання значної кількості міжнародних та національних проєктів стосовно цифрових ресурсів історико-культурної спадщини [9].

Ця програма охоплює різні знання і наукові дисципліни та об'єднує професійні набутки архівістів, бібліотекарів, музеєзнавців та інших фахівців разом із концепціями їх установ, асоціацій та сховищ; вона є відкритою до розвитку в усіх аспектах.

Концепція програми «Пам'ять світу» полягає в тому, що всесвітня документальна спадщина є загальним надбанням, яке має всіляко оберігатися і захищатися в інтересах людства і бути доступним для всіх на постійній основі, без будь-яких перешкод і з належним визнанням культурних традицій та особливостей. Завданням програми «Пам'ять світу» є популяризація та захист всесвітньої документальної спадщини та забезпечення загального і постійного доступу до неї. Програма «Пам'ять світу» здійснюється в контексті інших структур, рухів і акцій, в тому числі пов'язаних

з ЮНЕСКО. Її завдання – служити їх відображенням і доповненням та вибудовувати логічні форми плідної взаємодії. Ця програма продовжує діяти й сьогодні, набуває значного розвитку й охоплює все більшу спадщину різних країн, народів та націй. Нині, згідно з програмою, проводиться реєстрація документальної спадщини всесвітнього значення з метою її захисту та переведення на цифровий формат. У рамках діяльності ЮНЕСКО був підготовлений методичний довідник «Пам'ять світу. Загальні керівні принципи збереження документальної спадщини» (2002) [10]. Автор – знаний вчений в галузі аудіовізуальної та мистецької спадщини та архівування Рей Едмондсон, постійно співпрацює з ЮНЕСКО [11].

Другий етап процесу створенні світового цифрового ресурсу – це 2003–2012 рр. 2003 рік став переломним для повного переходу до цифрової спадщини та створення міжнародних цифрових бібліотек, що об'єднали документальну спадщину та цифрові технології її опису, формування, обміну, зберігання та доступу. Початок цьому етапу був покладений прийняттям Хартії про збереження цифрової спадщини (2003) [12].

У 2005 р. створюється портал «ЮНЕСКО–Спадщина», спеціалізований у галузі культури, інформації, охорони природи [13]. Охорона культурної, природної та документальної спадщини стає одним з найважливіших напрямів діяльності ЮНЕСКО. У XXI ст. приймаються документи про охорону підводної культурної спадщини (2001), про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003), про охорону та заохочення до різноманіття форм культурного самовираження (2005) тощо.

Концепція глобального інформаційного та цифрового суспільства (2001) до значної міри розроблена завдяки діяльності ЮНЕСКО із залученням великої кількості професійних експертів та урядових проектів різних країн [14].

2005 рік став певним рубежем у розвитку концепції стосовно значення цифрових технологій. Саме тоді публікується Всесвітня доповідь «Towards Knowledge Societies» («До суспільств знань»), де осмислюється нова історична стадія в розвитку суспільства, пов'язана з новими науковими технологіями в отриманні, відображенні, передачі інформації, тобто з цифровими технологіями, які докорінно змінюють світ та існування людини в ньому, несучи в собі як позитивні, так і, на жаль, негативні наслідки для людства [15].

ЮНЕСКО продовжує розвивати та заповнювати новим змістом основні напрями діяльності та формування цифрових ресурсів у галузі освіти, природничих наук, соціальних та гуманітарних наук, культури, комунікації та інформації, приділяти увагу особливим темам. Осмислюючи нові умови розвитку людства у глобальному просторі, ця організація починає розвивати ідеї гармонізації та методи управління в умовах формування інформаційних процесів.

У згаданій доповіді вперше поставлене питання про прискорення та ускладнення розвитку суспільства, його інформаційно–технологічних процесів та відповідно зростання складності та трансформації змісту діяльності ЮНЕСКО, в тому числі в галузі культури. Особлива увага приділяється розвитку цифрових технологій, створенню міжнародних стандартів опису та обміну

цифровою інформацією, вирішенню питань авторських прав та вільного доступу до цифрової інформації [15, с. 10–40]. В доповіді містяться важливі думки щодо особливостей переходу від інформаційного суспільства до суспільств знань, виховання норм «цифрової солідарності» та свободи слова як критерію суспільства знань. Окремий розділ присвячений оцінці формування «мережових суспільств», впливові нових технологій та економіки знань на мережеві суспільства, а також трансформаційним процесам у суспільствах знань.

Інформаційний напрям діяльності ЮНЕСКО є одним з пріоритетних від 1996 р., коли програма «Інформаційне суспільство для всіх» (1996) [16] стала основоположним документом для діяльності організації в XXI ст. За цією програмою до 2015 р. передбачалося створити інформаційну інфраструктуру у всіх розвинених країнах світу, напрацювати так званий всесвітній інформаційний банк (інформаційну спадщину людства), відновити інформаційні ресурси для «Електронної Александрійської бібліотеки» (Європейська цифрова бібліотека), починаючи від найстаріших видань і до останніх новинок. Програмою також було поставлене питання про здійснення реформи в освіті в усіх регіонах світу, про забезпечення розвитку віртуальних університетів (дистанційне навчання), підготовку досвідчених фахівців в усіх галузях суспільства, а також про пропагування серед молоді ідей культури та миру. Подолання розриву в інформаційних електронних та цифрових технологіях, які панують останнім часом в інформаційній сфері стало важливим напрямом діяльності Сектору комунікації та інформації (CI – Communication and Information Sector) [17] – започаткований із метою подальшого розвитку в умовах нового інформаційного простору «вільного розповсюдження ідей за допомогою слів і думок» [18].

В умовах поширення цифрових технологій розповсюджувалося й вільне та відкрите програмне забезпечення для управління цифровими бібліотеками – Грінстоун (Greenstone), яке цілком розповсюджується й на цифрові архіви документного рівня і є доступним на порталі ЮНЕСКО (www.unesco.org/Free/OpenSourceSoftware).

Сприяючи формуванню цифрового суспільства ЮНЕСКО провела велику роботу з осмислення спільних принципів та стандартизації опису й обміну джерелами у зв'язку із переходом суспільства від електронної та цифрової культури, з розробки правил та програмних продуктів та їхнього розвитку. Такі документальні джерела культури, як книга, документ, музейна пам'ятка, як артефакти матеріального і духовного розвитку суспільства завдяки створенню ресурсів на принципах сумісних інформаційних та цифрових технологій організують спільний інформаційний простір, гарантують кваліфікований пошук та оперативний доступ до комплексів першоджерел інформації. Розвивається інтеграція ресурсів, залучення до наукового і культурного обігу документальної спадщини, поліпшуються умови фізичного збереження найбільш цінних документальних пам'яток та розвиток реставраційно–консерваційного напрямку, формуються інтегровані загальнодоступні електронні інформаційні ресурси, поширюються знання про національну спадщину у кожній державі, зростає розуміння єдності світової культури.

Під егідою ЮНЕСКО були оприлюднені усі важливі для світової спільноти регламентуючі документи щодо цифрового формату. Основна увага ЮНЕСКО спрямована на інтеграцію діяльності установ культури – архівів, музеїв, бібліотек, які зберігають документальну спадщину та продукують об'єкти цифрової культури (мультимедійні колекції та ін.) Архіви, бібліотеки та музеї стали базовими суспільними інституціями ЮНЕСКО, в архівній, бібліотечній та музейній галузях були створені міжнародні організації, що беруть безпосередню участь у розробці всіх основоположних документів ЮНЕСКО. Йдеться про Міжнародну раду архівів (МРА), Міжнародну федерацію бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА), Міжнародну раду музеїв (МРМ).

Одночасно ці установи самі є її об'єктами культури, а також медіа-організації, що створюють культурні об'єкти в цифровому вигляді. ЮНЕСКО та ІФЛА в 2003 р. підготували довідник «Путівник по проєктах оцифровки колекцій та описів у публічному секторі (домене), переважно в бібліотеках та архівах» [19].

ЮНЕСКО заклала основу для міжнародного співробітництва та партнерства в галузі цифрової культури. Питання формування та доступу до всесвітньої культурної спадщини в цифровій формі (матеріального і нематеріального) позначені в прийнятих ЮНЕСКО Міжнародній конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.) [20], Конвенції про охорону та підтримку розмаїття форм культурного самовираження. Париж, 20 жовтня 2005 р. [21] тощо.

Хартія про збереження цифрової спадщини (2003 р.) [12] оголошує, що цифрова спадщина, яка охоплює ресурси в галузі культури, освіти, науки та управління, а також інформацію технічного, правового, медичного та іншого характеру, створену в цифровому вигляді або перекладену в цифрову форму з існуючих аналогових ресурсів, розуміється світовою спільнотою не менш важливою за традиційну. Основною метою збереження цифрової спадщини, особливо таке, що є суспільним надбанням, стало забезпечення його доступності для населення, вільним від необгрунтованих обмежень. Йшла мова про вдосконалення законодавства в архівній та бібліотечній сфері та обов'язкове або добровільне депонування цифрової спадщини в архівах, бібліотеках, музеях і інших публічних сховищах.

У конвенціях, хартіях, деклараціях ЮНЕСКО *цифрова культура визнається соціокультурно значущим феноменом і самостійним правовим об'єктом, органічно пов'язаним з традиційною культурою.*

ЮНЕСКО грає величезну роль у створенні інтегрованих міжнародних цифрових ресурсів документальної пам'яті, у розробці стратегії розвитку та формуванні міжнародних цифрових інтегрованих ресурсів документальної спадщини, що охоплює усі види та типи історичних документів, що зберігаються в архівах, бібліотеках, музеях, зокрема Європейської бібліотеки (TEL) (Нідерланди) (2004) [22], Манускрипторіуму (2002) (Чехія, Прага) [23], Світової цифрової бібліотеки (2006) (США, Вашингтон) [24], Європеани (2008) (Нідерланди, Амстердам) [25], а також проєкту «Пам'ять світу» в цифрову епоху.

Для подальшого розвитку цифрового культурного простору велике значення має Ванкуверська декларація

2012 р. (Vancouver, British Columbia, Canada), прийнята на конференції ЮНЕСКО «Пам'ять світу в епоху цифрових технологій: оцифрування та збереження» (Ванкувер, вересень 2012 р.). Цей ґрунтовний на сьогодні документ є певним керівництвом для визначення політики, програми дій в галузі цифрової спадщини. Вона розглядає цифрові технології та їхні можливості, задекларувала основні принципи цифрових бібліотек та зміни цифрової спадщини, визнаючи, що кожна особа має право шукати, отримувати та поширювати інформацію через будь-які засоби масової інформації та незалежно від кордонів, коли вона отримує доступ до інформації в цифровому форматі [26].

Цифрова технологія пропонує безпрецедентні засоби зберігання та обміну інформацією, але на конференції визначалися й невирішені проблеми. Визнавалося, що поки країни сильно відрізняються від можливостей реалізації політики для вирішення завдань формування цифрової культури, виникають проблеми, пов'язані з оцифруванням аналогового матеріалу, і проблеми, пов'язані з безперервністю, доступом та збереженням автентичності, надійності та точності.

На Ванкуверській конференції обговорювалися багато аспектів узгодження та розвитку цифрових технологій, зокрема: форми та формати, зменшення зусиль на обробку документів; забезпечення збереження документів; доступність та достовірність; надійність та точне збереження; створення дорожньої карти; узгодження політик держав; підтримка роботи міжнародної архівної, бібліотечної та музейної спільноти для безпеки; міжнародне співробітництво в галузі стандартів; навчальні програми; необхідний ступінь незалежності, необхідний архівам, бібліотекам, музеям тощо.

Розглядалася проблема збереження цифрових ресурсів (digital preservation) для наступних поколінь (надійність носіїв інформації, сумісність форматів даних, програмних платформ і фізичних пристроїв). Під час проведення конференції була започаткована ідея створення постійно діючої групи проєкту PERSIST (Platform to Enhance the Sustainability of the Information Society Transglobally) під егідою UNESCO, IFLA, ICA та інших партнерів щодо вирішення глобальних актуальних питань збереження цифрової інформації у відкритому доступі, пов'язаних із стратегіями, технологіями, проблемами вибору та обов'язками [27]. Отже, у глобальному культурному просторі виникає нова культурна реальність – цифрова, а цифрова спадщина набуває значної актуальності у діяльності ЮНЕСКО. Всесвітня організація ЮНЕСКО заклала основу для міжнародного співробітництва та партнерства в галузі цифрової культури, грала значну роль у визначенні її як фактора сучасного суспільства, створенні цього простору, узгодження позицій культурної політики різних держав у напрямі створення та зберігання цифрової спадщини, згуртування професійних колективів на роботу в галузі методології, стандартизації процесів опису, зберігання, обміну цифрової документальної спадщини, робить значний внесок у напрацювання глобальних підходів до розвитку національних та світових цифрових ресурсів культурної документальної спадщини.

Список використаних джерел

1. ЮНЕСКО. Діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesco.org/about/activity>
2. Акуленко В. І. Міжнародне право охорони культурних цінностей та його імплементація у внутрішньому праві України: монографія. – К.: Тов. ВО «Юстиніан», 2013. – 616 с.
3. Рыбачок О. М. Документальна спадщина як складова культурних цінностей і культурної спадщини / Олег Рыбачок // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2017. – №2. – С.81–91.
4. Національна комісія України з питань ЮНЕСКО. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://unesco.org.ua/ua/about/activity>
5. ЮНЕСКО: Історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unesco.iatp.org.ua/history.
6. ЮНЕСКО. Портал. Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/>
7. Всесвітня конференція в Мехіко з політики у сфері культури 26 липня – 6 серпня 1982 р. // ЮНЕСКО. Культура. – 1984. – №3. – С.75–84. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_730.
8. Програма ЮНЕСКО «Память мира»: деятельность библиотек, архивов, музеев: Сохранение документального наследия. – Бостон: «Джордж Бостон», ЮНЕСКО, 1998. [пер. рос.] – справоч. №СII–98/WS/4 и CD: «Сохранение нашего документального наследия» (ЮНЕСКО, 2000.).
9. UNESCO World Heritage List [Electronic resource]. – Mode of access: <http://whc.unesco.org/en/list/>
10. Едмондсон Рей. Память мира: Общие руководящие принципы сохранения документального наследия (пересмотренное издание 2002 г.) / подготовлено Реем Эдмондсоном. – Париж: ЮНЕСКО, 2002. – 72 с.
11. Ray Edmondson. – Mode of access: <http://canberra.academia.edu/RayEdmondson>
12. Charter on the Preservation of Digital Heritage. – Mode of access: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
13. ЮНЕСКО–Спадщина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unesco.org/culture/heritage
14. ЮНЕСКО. Генеральная конференция. Сессия (31; 2001; Париж) Среднесрочная стратегия на 2002–2007 гг.: Вклад в дело мира и человеческого развития в эпоху глобализации посредством образования, науки, культуры и коммуникации: Утвержденный документ 31 С/4. – Париж: ЮНЕСКО, 2002. – 60 с.
15. Towards Knowledge Societies. UNESCO World Report. – Paris: UNESCO, 2005. – 187 p.
16. Information for All Programme. – Mode of access: <http://www.unesco.org/ifap/>.
17. ЮНЕСКО. Портал «Комунікація та інформація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/ci>.
18. ЮНЕСКО. Соціальна інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/socialcom>.
19. Guidelines for Digitization Projects for Collections and Holdings in the Public Domain, Particularly Those Held by Libraries and Archives [Electronic resource] / IFLA; UNESCO // IFLA. – 2003. – Mode of access: <http://archive.ifla.org/VII/s19/pubs/digit-guide.pdf>
20. Международная конвенция об охране нематериального культурного наследия (Париж, 17 октября 2003 г.). – Режим доступа: http://www.wipo.int/wipolex/ru/other_treaties/text.jsp?file_id=217658
21. Конвенція про охорону та підтримку розмаїття форм культурного самовираження (Париж, 20 жовтня 2005 р.). – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919r.pdf>
22. The European Library – Європейська бібліотека – theeuropeanlibrary.org
23. Manuscriptorium Digital Library [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.manuscriptorium.com>.
24. World Digital Library [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.wdl.org>
25. EUROPEANA [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.europeana.eu>
26. Vancouver declaration [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/unesco_abc_vancouver_declaration_en.pdf
27. PERSIST UNESCO Programm [Electronic resource]. – Mode of access: <https://unescopersist.org/about/>

References

1. UNESCO. Diialnist [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://unesco.org/about/activity>
2. Akulenko V. I. Mizhnarodne pravo okhorony kulturnykh tsinnostei ta yoho implementatsiia u vnutrishnomu pravi Ukrainy: monohrafiia. – K.: Tov, VO «Iustinian», 2013. – 616 s.
3. Rybachok O. M. Dokumentalna spadshchyna yak skladova kulturnykh tsinnostei i kulturnoi spadshchyny / Oleh Rybachok // Biblioteko-znavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia. – 2017. – №2. – S.81–91.
4. Natsionalna komisiia Ukrainy z pytan UNESCO. Ofitsiyni sait. – Rezhym dostupu: <http://unesco.org.ua/ua/about/activity>
5. UNESCO: Istoriiia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.unesco.iatp.org.ua/history.
6. UNESCO. Portal. Holovna storinka [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.unesco.org/>
7. Vsesvitnia konferentsiia v Mekhiko z polityky u sferi kultury 26 lypnia – 6 serpnia 1982 r. // UNESCO. Kultura. – 1984. – №3. – S.75–84. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_730.
8. Programma UNESCO «Pamjat' mira»: dejatel'nost' bibliotek, arhivov, muzeev: Sohranenie dokumental'nogo nasledija. – Boston: «Dzhordzh Boston», UNESCO, 1998. [per. ros.] – spravoch. №CII–98/WS/4 i CD: «Sohranenie nashego dokumental'nogo nasledija» (UNESCO, 2000.).
9. UNESCO World Heritage List [Electronic resource]. – Mode of access: <http://whc.unesco.org/en/list/>
10. Edmondson Rej. Pamjat' mira: Obshhie rukovodjashhie principy sohraneniia dokumental'nogo nasledija (peresmotrennoe izdanie 2002 g.) / podgotovleno Reem Jedmondsonom. – Parizh: UNESCO, 2002. – 72 s.
11. Ray Edmondson. – Mode of access: <http://canberra.academia.edu/RayEdmondson>
12. Charter on the Preservation of Digital Heritage. – Mode of access: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
13. UNESCO–Spadshchyna [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.unesco.org/culture/heritage
14. UNESCO. General'naja konferentsiia. Sessija (31; 2001; Parizh) Srednesrochnaja strategija na 2002–2007 gg.: Vklad v delo mira i chelovecheskogo razvitiia v jepohu globalizatsii posredstvom obrazovanija, nauki, kul'tury i kommunikacii: Utverzhdenyj dokument 31 S/4. – Parizh: JuNESKO, 2002. – 60 s.
15. Towards Knowledge Societies. UNESCO World Report. – Paris: UNESCO, 2005. – 187 p.
16. Information for All Programme. – Mode of access: <http://www.unesco.org/ifap/>.
17. UNESCO. Portal «Komunikatsiia ta informatsiia» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.unesco.org/ci>.
18. UNESCO. Sotsialna informatsiia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.unesco.org/socialcom>.
19. Guidelines for Digitization Projects for Collections and Holdings in the Public Domain, Particularly Those Held by Libraries and Archives [Electronic resource] / IFLA; UNESCO // IFLA. – 2003. – Mode of access: <http://archive.ifla.org/VII/s19/pubs/digit-guide.pdf>
20. Mezhdunarodnaja konvencija ob ohrane nematerial'nogo kul'turnogo nasledija (Parizh, 17 oktjabrja 2003 g.). – Rezhim dostupa: http://www.wipo.int/wipolex/ru/other_treaties/text.jsp?file_id=217658
21. Konventsiia pro okhoronu ta pidtrymku rozmaittia form kulturnoho samovyrazhennia (Paryzh, 20 zhovtnia 2005 r.). – Rezhym dostupu: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919r.pdf>
22. The European Library – Yevropeiska biblioteka – theeuropeanlibrary.org
23. Manuscriptorium Digital Library [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.manuscriptorium.com>.
24. World Digital Library [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.wdl.org>
25. EUROPEANA [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.europeana.eu>
26. Vancouver declaration [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/unesco_abc_vancouver_declaration_en.pdf
27. PERSIST UNESCO Programm [Electronic resource]. – Mode of access: <https://unescopersist.org/about/>

Rybachok O. M., applicant of the Institute of Archival Studies
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Ukraine, Kyiv),
rubachokoleg@ukr.net

UNESCO's activities in the development of international projects for digital documentary heritage

The article reveals the issues of UNESCO's activity as a leading leader in international cultural activities in the digital heritage area. It is noted that UNESCO's important function is its normative activity that regulates international activities in the spheres of education, science, communication, exchange and preservation of cultural values of all mankind. Considered the preconditions that contributed to the creation of conceptual and methodological foundations of international cooperation and digital culture partnerships. It was emphasized that UNESCO played a special role in the development of a methodology and the creation of international digital resources in connection with the transition of society to electronic and digital culture, as well as the development of rules and software products and their development. It was stated that UNESCO's attention is focused on the integration of cultural institutions – archives, museums, libraries, the positive consequence of which is the formation of qualitatively new ones, covering all types and types of historical documents, international digital integrated resources of the documentary heritage of humanity.

Keywords: digital culture, UNESCO, integrated international digital resources, documentary heritage.

* * *

УДК 94«7123»

Парвин Керимзаде,
кандидат исторических наук, доцент,
Гянджинский Государственный Университет
(Азербайджан, Гянджа), parvinkirimzade@mail.ru

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ НАЦИОНАЛЬНОГО ВОПРОСА

XIX век – это век национализма, и именно в этот период развитие индустриального общества стимулирует формирование национальных государств. Растущая потребность в теоретическом понимании происходящих событий одновременно. В своей лекции, которая называется «Что такое нация?», Эрнест Ренан впервые дает новое понимание концепции нации в 1882 году в Сорбонне. Нация – это не человеческий союз, основанный на языке, расе, династии и территориальном принципе, но это союз людей, объединенных нравственным принципом. В представленной статье анализируются изначальные и конструктивистские концепции в теории развития нации.

Ключевые слова: нация, национализм, примордиализм, конструктивизм, модернизация, урбанизация.

(статья друкується мовою оригіналу)

Прежде чем приступить к исследованию проблемы формирования национального движения, следует обратить внимание на некоторые теоретические положения трактовки такой категории как «нация» и национализм. Впервые понятие «нация» вошло в политический лексикон со времен Французской революции 1789 года. Идеологи революции, опираясь на политические учения Вольтера, Монтескье, Руссо и других мыслителей, выработали конституционные акты, главным из которых стала «Декларация прав человека и гражданина» [1]. Впервые нация стала собирательным образом, воплотившим в себе не только этническое, но и гражданское начало, т.е. свободный и добровольный союз граждан, объединенных в общее государство с республиканской формой правления.

Поистине «веком национализма» стал XIX век, когда развитие индустриального общества стимулировало формирование национальных государств. В то же время появилась потребность теоретического осмысления

происходящих процессов, что и было сделано выдающимся французским философом Эрнестом Ренаном. В прочитанном им в Сорбонне в 1882 году докладе «Что такое нация» он впервые дает определение нации как объединения людей не по языковому, расовому, династическому или территориальному, а прежде всего по духовному принципу. «Героическое прошлое, великие люди, слава (но истинная), – вот главный капитал, на котором основывается национальная идея. Иметь общую славу в прошлом, общие желания в будущем, совершить вместе великие поступки, желать их и в будущем – вот главные условия для того, чтобы быть народом» [2]. Впоследствии свой вклад в теорию развития нации внесли теоретики марксизма и социал-демократии К. Маркс, Ф. Энгельс, О. Бауэр, К. Каутский и др. В результате ленинско–сталинского вклада в эту концепцию в советское время стала господствующей следующая формула, определяющая нацию как «исторически сложившуюся устойчивую общность людей, возникшую на базе общности языка, территории, экономической жизни и психического склада, проявляющейся в общности культуры» [3]. Такая трактовка была более близка к примордиалистской концепции в изучении теории нации, которая получила развитие уже в XX веке в противовес конструктивистскому направлению. С точки зрения примордиалистов (англ. primordial – изначальный, исходный) нация представляется «объективной данностью, своего рода, изначальной (исконной) характеристикой человечества» [4]. Согласно позиции примордиализма в формировании современных наций преобладали объективные, а не субъективные факторы, они возникали вследствие не зависящих от нас социальных законов, а не вследствие одной лишь деятельности конкретных людей и их групп (политиков, просветителей, национальных идеологов и пр.) [5]. Согласно их учению, существует непрерывная связь между этносами доиндустриального общества и современными нациями, хотя естественно, имеются и определенные отличия (например, этносы древности как правило не имели своих государств, тогда как нации государственно оформлены). Примордиализм имеет две разновидности – радикальную, социобиологическую и умеренную – эволюционно–историческую. Социобиологическое направление воспринимает этничность как биологический феномен, передаваемый кровью и генами. Особую популярность этот вид примордиализма получил в немецком «народничестве» и расистском национализме XVIII–XIX веков, представители которого считали, что существует некий «народный дух», который определяет своеобразие и отличие народов друг от друга и находит выражение в крови и расе. Таким образом, народ понимается как сообщество, происходящее от общих предков, связанное кровнородственными узами. Как ни странно, решающую роль в формировании этого направления сыграли языковедческие исследования, у истоков которых стояли националисты–романтики, такие как Якоб Гримм [6]. Эта теория была впоследствии взята на вооружение немецким национал–социализмом, но будучи полностью скомпрометирована политической практикой в Германии 30–40–х годов, практически перестала быть предметом современных исследований. Можно сказать, что современный социобиологический примордиализм отталкивается не от мистики крови,